

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Salduz - Bijstand van advocaten bij verhoren: Editoriaal

Bockstaele, M.; Devroe, E.; Ponsaers, P.

Citation

Bockstaele, M., Devroe, E., & Ponsaers, P. (2011). Salduz - Bijstand van advocaten bij verhoren: Editoriaal. In *Reeks politiestudies* (pp. 7-12). Antwerpen/Apeldoorn: Maklu. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/31510>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/31510>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Salduz

Bijstand van advocaten bij verhoren

2de proef

Salduz

Bijstand van advocaten bij verhoren

Marc Bockstaele

Elke Devroe

Paul Ponsaers

(Red.)

Maklu
Antwerpen | Apeldoorn

Salduz – Bijstand van advocaten bij verhoren
M. Bockstaele, E. Devroe, P. Ponsaers (red.)
Reeks Politiestudies nr. 1

362 pag. – 24 x 16 cm
ISBN 978-90-466-0468-7
D/2011/1997/79
NUR 824

© 2011 Maklu-Uitgevers nv en de auteurs

Alle rechten voorbehouden. Behoudens uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke voorafgaande en schriftelijke toestemming van de auteur en van de uitgever.

Hoewel bij de realisatie van deze uitgave een zo groot mogelijke nauwkeurigheid en correctheid werd nagestreefd, kan voor de aanwezigheid van eventuele fouten, van welke aard dan ook, onvolkomen- en onvolledigheden niet worden ingestaan en aanvaarden noch de auteurs, noch de uitgever hiervoor enige aansprakelijkheid.

Maklu-Uitgevers

Somersstraat 13/15, B-2018 Antwerpen, www.maklu.be, info@maklu.be
Koninginnelaan 96, NL-7315 EB Apeldoorn, www.maklu.nl, info@maklu.nl

Inhoud

Editoriaal	7
<i>Marc Bockstaele, Elke Devroe & Paul Ponsaers</i>	
Het EHRM en de zaak Salduz	13
Een steeds indringender vraag naar juridische bijstand tijdens het politieverhoor	
<i>Paul Ponsaers & Maarten De Waele</i>	
De EHRM-dimensie van de Wet consultatie- en bijstandsrecht: aanleiding en vigerend recht.	27
<i>Tom Decaigny, Paul De Hert & Maarten Colette</i>	
De nieuwe consultatie – en bijstandsregeling door een advocaat in het Belgische strafprocesrecht na de ‘Salduzwet’: een overzicht in vogelvlucht	37
<i>Frank Schuermans & Marc Bockstaele</i>	
Wat is een verhoor, vraagt U?	53
<i>Luc Huybrechts</i>	
Salduz: consultatie –en/of verhoorbijstand voor wie?	67
<i>Frank Schuermans</i>	
Beroepsgeheim, geheim van het onderzoek en persmededelingen door een advocaat	95
<i>Patrick Hofströssler</i>	
De ‘Salduzwet’: oplossing van het probleem, of nieuwe hindernissen?	119
<i>Karel Van Cauwenberghe</i>	
De organisatie van het voorafgaandelijk consult	129
<i>Marc Bockstaele</i>	
Salduz: opportuniteit of gemiste kans voor een betere waarheidsvinding? Pleidooi voor een gezamenlijke gedragscode	143
<i>Alex Jacobs</i>	
De invulling van het begrip ontoelaatbare druk bij het politieeel verdachtenverhoor. Praktische richtlijnen voor de bijstandverlenende advocaat	155
<i>Laurens Van Puyenbroeck</i>	
Het begrip ‘ongoorloofde druk of dwang in artikel 4 van de ‘Salduzwet’ Een duiding vanuit de Straatsburgse jurisprudentie en de Belgische rechtspraak en rechtsleer	167
<i>Franky Goossens & Frank Hutsebaut</i>	

Het belang van een kwaliteitsvol (proces-verbaal van) verhoor	195
<i>Herman Dams</i>	
Opleiding verhoortechnieken in het post-Salduz tijdperk: naar een universele nationale training?	209
<i>Lotte Smets</i>	
Infrastructuur en uitrusting van consultatie- en verhoorlokalen	223
<i>Erwin Culo & Marc Bockstaele</i>	
Een synthese van divergente interpretaties en beschouwingen	237
<i>Marc Bockstaele</i>	
Bijlage 1. De Wet van 13 augustus 2011	247
Bijlage 2. Omzendbrief nr. 8 van het college van procureurs-generaal van 23 september 2011	255

Editoriaal

Na het arrest van 27 november 2008 van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM), inzake Salduz versus Turkije, werden talrijke artikels gepubliceerd over hoe dit arrest moest geïnterpreteerd worden en of de Belgische wetgeving al dan niet aan die rechtspraak moest aangepast worden. Naarmate het EHRM meer rechtspraak produceerde in dezelfde zin als het 'Salduzarrest' werd steeds duidelijker dat een wetswijziging zich opdroeg. Met de 'Salduzwet' van 13 augustus 2011, die van kracht wordt op 1 januari 2012, is deze discussie beëindigd.

Dit betekent echter niet dat de discussie over de bijstand van de advocaat bij het politieverhoor nu voorbij is, wel integendeel. De nieuwe wet zorgt voor een van de grootste omwentelingen ooit in ons strafrechtstelsel in het algemeen en voor politiebepaalde onderzoeken in strafzaken in het bijzonder. Het gaat immers niet alleen om de verhoren, ook de onderzoeksprocessen van de politie zullen moeten herbekeken worden in functie van de nieuwe rechten die personen krijgen aan wie een misdrijf ten laste kan worden gelegd.

Maar ook voor de advocaten betekent hun bijstand bij verhoren, zowel tijdens het vertrouwelijk overleg voor het eerste verhoor als hun aanwezigheid *tijdens* verhoren van personen die gearresteerd zijn, een heel nieuw dienstenaanbod.

De wetgever liet ruimte voor een constructieve invulling met als gevolg dat elke betrokken beroepsgroep afwijkende meningen heeft hoe een en ander moet ingevuld worden. Bovendien zijn er tal van meningen binnen elke beroepsgroep. Zo is de rol van de advocaat tijdens het verhoor nog lang niet duidelijk en is 'ontoelaatbare druk' moeilijk te definiëren.

Naast een algemene duiding en een bespreking van de 'Salduzwet' gaat dit boek dieper in op verschillende onderdelen van de wet met standpunten van academici, rechtspractici en politie. Het is een analyse van het instrument dat de wetgever gecreëerd heeft en de stappen die in de praktijk nog moeten worden gezet om te kunnen werken binnen de krijtlijnen die de wetgever heeft uitgetekend. Volgende auteurs leverden een bijdrage:

P. PONSAERS en **M. DE WAELE** zetten uiteen welke fasen het EHRM doorliep om met het 'Salduzarrest' tot het besluit te komen dat de toegang tot een advocaat reeds vanaf de eerste ondervraging door de politie moet verzekerd worden. Ze hebben daarbij vooral aandacht voor de maatschappelijke betekenis van deze evolutie.

Ze wijzen er op dat de 'Salduzwet' niet uit de lucht komt gevallen, maar een voorlopig culmineerpunt is van een gestage evolutie in de rechtspraak van het EHRM over de interpretatie van artikel 6 §3, c) van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM). Het lijkt er op dat het EHRM haar moment heeft afgewacht om in een heldere zaak een definitieve uitspraak te doen over de vraag naar rechtsbijstand van de advocaat tijdens het verdachtenverhoor.

In het verlengde van zijn bijdrage brengen **T. DECAIGNY**, **P. DE HERT** en **M. COLETTE** de verhouding van het Europees Hof voor de rechten van de Mens (EHRM) tegenover

de nationale wetgever onder de aandacht. Het is onder druk van de rechtspraak van het EHRM dat de Belgische wetgever moest overgaan tot het creëren van nieuwe wetgeving om de rechtspositie van (voornamelijk) de verdachte bij het verhoor te verbeteren. Op een technisch of functioneel niveau primeert de rechtspraak van het EHRM op de puur nationale regels. De auteurs schetsen dat het pad naar de wet van 13 augustus 2011 niet over rozen liep. Het arrest *Salduz versus Turkije* werd in de Belgische rechtspraak en rechtsleer niet eensgezind ontvangen, vooral door het adopteren van accusatoire elementen in ons hoofdzakelijk inquisitoriaal systeem. Ze sommen enkele pijnpunten op waar de nieuwe Belgische wetgeving mogelijk te kort schiet ten opzichte van de rechtspraak van het EHRM.

Om de volgende hoofdstukken, die ingaan op diverse aspecten van de nieuwe wet, beter te kunnen plaatsen maakten **F. SCHUERMANS** en **M. BOCKSTAELE** een praktisch overzicht van de nieuwe wet. De ‘Salduzwet’ creëert nieuwe rechten en doet aanpassingen van artikels in het Wetboek van strafvordering (Sv.), vooral artikel 47*bis* en de wet op de voorlopige hechtenis van 20 juli 1990 (WVH). Er worden drie situaties geregeld:

- voor elk verhoor;
- voor het verhoor van ‘personen tegen wie een misdrijf ten laste kan worden gelegd’ (verdachten) die *niet* hun vrijheid ontnomen zijn;
- voor het verhoor van ‘personen tegen wie een misdrijf ten laste kan worden gelegd’ (verdachten) die *wel* hun vrijheid ontnomen zijn.

Voor elk van die drie categoriën moet de verhoorder specifieke regels naleven.

De ‘Salduzwet’ gaat over de tussenkomst van de advocaat bij het verhoor. Het ligt voor de hand dat een bespreking van wat een verhoor is zich opdringt en bij welke verhoren de verdachte recht heeft op voorafgaande toegang tot een advocaat vóór zijn verhoor of op diens bijstand tijdens dat verhoor. **L. HUYBRECHTS** vindt het voldoende dat het EHRM het begrip ‘verhoor’ bepaalt dat het EVRM beoogt. Daarbij zijn de verschillende benamingen in ons Belgisch recht en de manier waarop verhoren worden gerealiseerd, met uitzondering van de spontane mededelingen, irrelevant. Hij bespreekt de mogelijke moduleringen van het recht op toegang en bijstand van een advocaat, inclusief verwijzingen naar de toekomstige Europese Richtlijn desbetreffende. Daaruit is reeds duidelijk dat het recht op toegang en bijstand van een advocaat ruimer zal zijn dat de ‘Salduzwet’ vandaag bepaalt.

Elke rechtspracticus, academicus en politieambtenaar kent het begrip ‘verdachte.’ Maar een uitdrukkelijke definiëring van dit begrip is niet te vinden in het Belgisch strafprocesrecht. Nochtans is het met de ‘Salduzwet’ zeer belangrijk geworden, immers slechts voor een ‘verdachte’ worden rechten geopend op bijstand van een advocaat. De wetgever was zich blijkbaar bewust van dit definiëringprobleem en gebruikte in de nieuwe wetteksten de term *een persoon aan wie misdrijven ten laste kunnen worden gelegd* in plaats van ‘verdachte.’

F. SCHUERMANS overloopt in zijn bijdrage wat in de rechtsleer en de rechtspraak te vinden is over het begrip verdachte en analyseert het moment wanneer men ‘verdachte’ wordt, inclusief de wijziging van statuut tijdens het verhoor, met de gevolgen daaraan

verbonden. In zijn uitleiding wijst hij er uitgebreid op dat de wetgever verder is gegaan dan wat de Straatsburgse rechters decreteerden.

Naast de betekenis van de begrippen ‘verhoor’ en ‘verdachte’ in de vorige bijdragen, verdient - zeker nu de advocaat al kan tussenkomen *bij de start* van een opsporingsonderzoek - ook het begrip ‘geheim van het onderzoek’ een analyse. **P. HOFSTRÖSSLER** onderscheidt drie krachtlijnen voor dit item. Een eerste krachtlijn betreft de nuancering van de absolute kracht die beweerdelijk van het beroepsgeheim van de advocaat uitgaat. In een tweede krachtlijn weerlegt hij de bewering dat een advocaat een medespeler binnen het strafonderzoek zou zijn. Rechtsregels die het geheim van het onderzoek aanbelangen, gelden niet voor de advocaat. Dit neemt niet weg dat voor hem, omdat hij in het strafonderzoek tussenkomt, speciale rechtsregels kunnen gelden. Een derde krachtlijn handelt over de juridische situering van de perscommunicatie van een advocaat. Tot slot heeft hij een paar bedenkingen rond het deontologisch kader van het beroep van advocaat.

De vraag die volgens **K. VAN CAUWENBERGHE** met de nieuwe wet rijst is, of deze nu de oplossing heeft gebracht voor het probleem dat de rechtspraak van het EHRM heeft opgeworpen, dan wel een reeks nieuwe hindernissen heeft gecreëerd.

Hij wijst vooreerst op het prijskaartje voor de rechtsbijstand door advocaten, de kosten voor tolken, meer prestaties voor politiediensten, infrastructuur en opleiding.

De beknopte mededeling van de feiten die de verhoorde moet doen voor hij het verhoor van een verdachte aanvangt, lijkt hem in de praktijk een moeilijke oefening te worden. Andere pijnpunten zoals het audiovisueel verhoor als controle op het verloop van het verhoor, de gemotiveerde beslissing om af te wijken van het recht op bijstand van een advocaat, het bevel tot verlenging van de termijn van 24 uren, het al dan niet voeren van een debat omtrent het afleveren van een bevel tot aanhouding, vragen minstens om verduidelijking.

M. BOCKSTAELE bespreekt enkele knelpunten bij het contacteren van de advocaat, het organiseren van het vertrouwelijk consult en de problemen die kunnen rijzen bij het begin van het eerste verhoor. Om discussies te vermijden worden de ‘beknopte mededelingen over de feiten’ die de politie aan de advocaat en de verdachte moet doen, best in het proces-verbaal vermeld. Hij ziet ook problemen voor de bewijsgaring als de advocaat, na het vertrouwelijk overleg met zijn gearresteerde cliënt, familieleden kan verwittigen.

Hij staat ook stil bij de aanstelling van tolken, infrastructuur, het bepalen van het beginpunt van een verhoor dat rechten opent op bijstand van een advocaat, het vaststellen van ‘ontoelaatbare druk’ en de processen-verbaal. Omdat te verwachten is dat advocaten zullen opwerpen dat hun cliënt niet verhoorbaar is, stelt hij de vraag of objectief is vast te stellen of iemand dronken is.

Aansluitend bij het vorige item detecteerde **A. JACOBS** de problemen die kunnen ontstaan tijdens het verhoor van een verdachte, in aanwezigheid van een advocaat. Daarbij schenkt hij vooral aandacht aan de omvang van het bijstandrecht, o.m. het noteren van de opmerkingen van de advocaat over het verloop van het verhoor en de gevolgen

die dit kan hebben. Hij ziet dit als een verplichting voor de verbalisant om zichzelf te incrimineren. Er is volgens hem geen beletsel voor de advocaat om te tekenen voor de inhoud en de juiste weergave van zijn vermeldingen op het proces-verbaal van verhoor. Dit kan de rechten van de verhoorder veilig stellen. Door verschillende gedragscodes van advocatuur en politie kunnen er conflicten ontstaan nog voor het begin van het verhoor. Eén gemeenschappelijke gedragscode kan dat vermijden en zou tevens een referentiekader en basis kunnen zijn voor alle betrokken actoren.

Het meest kritische punt van de nieuwe wet is de notie 'ontoelaatbare druk' tijdens een verhoor. Met uitzondering van gedragingen die ondubbelzinnig ontoelaatbaar zijn (bv. fysiek geweld), bestaat er noch in de wetgeving, noch in de rechtspraak noch in de wetenschappelijke literatuur overeenstemming over de invulling van het begrip ontoelaatbare druk. Hoe kan de advocaat dan tijdens het verhoor daarover efficiënt opmerken formuleren?

L. VAN PUYENBROECK legt uit dat het uiteindelijk aan elke individuele verhoorder en bijstandverlenende advocaat zal zijn om, in de concrete omstandigheden eigen aan de zaak en rekening houdend met de specifieke kenmerken van elke verdachte, 'aan te voelen' of er sprake is van ongeoorloofde druk. Dit begrip vorm geven is een treffend voorbeeld van de uitdaging die thans voorligt voor zowel politie als advocatuur.

Daar waar de vorige bijdrage nuttige praktische richtlijnen bespreekt om met het probleem van *ongeoorloofde druk en dwang* tijdens het politieel verdachtenverhoor om te gaan, geven **F. GOOSSENS** en **F. HUTSEBAUT** duiding bij het bedoelde begrip. Zij bakenen de notie 'ongeoorloofde druk en dwang' af in de context van het politieel verdachtenverhoor en bespreken het begrip vanuit de Straatsburgse jurisprudentie.

Na een bespreking van toegelaten en verboden verhoormethoden overlopen ze het begrip 'ongeoorloofde druk of dwang' vanuit de Belgische rechtspraak en rechtsleer.

Ze komen tot het besluit dat het uiteindelijk de rechter en niet de advocaat of de verhoerende politiebeambte zal zijn die zal oordelen of er tijdens een gelaakt verhoor sprake was van ongeoorloofde druk of dwang, en die zal uitmaken of het derwijze bekomen bewijs al dan niet gebruikt kan worden, dit tegen de achtergrond van de zogenaamde Antigoonrechtspraak.

H. DAMS gaat dieper in op de problematiek van het verhoor van één persoon over dezelfde feiten als *verdachte* en als *getuige*. Immers, enkel voor de verhoren als *verdachte* is de bijstand van een advocaat vereist.

Het verhoor is een van de belangrijkste dossierstukken waarin het openbaar ministerie de elementen vindt om zijn dagvaarding op te stellen. Enkele elementaire tekortkomingen in verhoren worden vanuit dat oogpunt besproken.

De auteur maakt in zijn bijdrage onderscheid tussen het '*proces-verbaal van verhoor*', het '*verhoorblad*' en het '*proces-verbaal*', onderscheid dat van belang is voor de modellen van processen-verbaal die hij ook inhoudelijk overloopt.

Antwoorden op vragen of de waarheidsvinding met de nieuwe wet in het gedrang zal komen kunnen pas volgend jaar gegeven worden als de wet zijn ingang heeft gevonden in de praktijk.

De aanwezigheid van de advocaat bij het verdachteverhoor vraagt voor alle betrokken actoren een enorme aanpassing, die in de toekomst zal leiden tot een cultuurwijziging in de verhouding tussen politie en advocatuur. **L. SMETS** schetst met haar bijdrage als allereerste de voordelen die gekoppeld zijn aan een gemeenschappelijke ‘Salduzvorming’ voor politie en advocatuur. Met een reële casuïstiek kan een leersituatie gecreëerd worden die het mogelijk maakt om discussies die tijdens de bijstandspraktijk aan bod kunnen komen, reeds proactief te voeren en te klaren. De aanwezigheid van de advocaat zal de kwaliteit van verhoren doen verbeteren. Een belangrijk hulpmiddel daarbij is het introduceren van verhoorcoaches, zoals die o.a. in Engeland en Nederland al enkele jaren bestaan, om de verhoorcompetenties van verhoorders te verbeteren.

Er bestaan in België geen regels hoe consultatie- en verhoorlokalen moeten uitgerust worden. Internationaal is er geen eenduidigheid hoe dat moet. **E. CULO** inspireert in zijn bijdrage hoe consultatieruimtes en verhoorlokalen kunnen ingericht worden.

In het vooruitzicht dat verhoren waarbij een advocaat aanwezig is, best audiovisueel opgenomen worden, bespreekt **M. BOCKSTAELE** in hetzelfde artikel hoe een videoverhoorlokaal kan ingericht worden. In aansluiting daarmee bekritiseert hij het wetenschappelijk onderzoek over het camerastandpunt, met als besluit dat er geen standaardopstelling van camera’s is. Ten slotte relativeert hij sterk het gevaar van valse bekentenissen als gevolg van verhoortechnieken. Het Belgisch rechtssysteem heeft volgens hem voldoende controlemechanismen om valse bekentenissen vroegtijdig te detecteren.

De voormelde bijdragen maakten het voorwerp uit van een studiedag op 13 september 2011 te Gent, ingericht door het Centrum voor Politiestudies (CPS), onder de titel ‘*Bijstand van advocaten bij verhoren: nu de concrete invulling.*’ De studiedag werd afgesloten met een panelgesprek waarop elke spreker zijn bijdrage nog kon aanvullen, extra belichten wat voor hem of haar belangrijk was, of kon repliceren op de bijdragen van de andere sprekers. De laatste bijdrage van de hand van **M. BOCKSTAELE** vat deze interessante discussie samen.

Om het boek als naslagwerk volledig te maken werd de ‘Salduzwet’ in bijlage opgenomen, evenals de omzendbrief nr. 8 van het college van procureurs-generaal van 23 september 2011, ontworpen door procureur-generaal **Yves LIEGEOIS** van het parket-generaal te Antwerpen, met als titel ‘*Richtlijn inzake de organisatie van de bijstand door een advocaat vanaf het eerste verhoor binnen het kader van het Belgisch strafprocesrecht.*’ Deze richtlijn zal de politie volgen bij de toepassing van de nieuwe wet.

De editoren,

Marc Bockstaele
Elke Devroe
Paul Ponsaers